

ВІДГУК
офіційного опонента кандидата економічних наук, доцента
Шахно Альони Юріївни
на дисертаційну роботу Бондаренко Юлії Григорівни
на тему «Механізм державного управління інвестуванням в
рекреаційній сфері», представлену до захисту на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.03 - економіка та управління національним господарством

*Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами,
планами, темами*

В сучасних умовах реалізація саме ефективної інвестиційної політики в державі визначає, наразі, результативність функціонування національного господарства, стійкість функціонування національної соціально-економічної системи, яка, на жаль, функціонує в ресурсних обмеженнях при нарощенні суспільно-політичних, екологічних, медико-соціальних та технологічних загроз і ризиків сталому розвитку держави та її регіонів. Проте, з усіх видів інвестицій, вкладення у відновлення людського капіталу, а саме: здоров'я, фізичні та психоемоційні сили, - є одним з найбільш пріоритетних об'єктів локалізації зусиль державних корелянтів, оскільки саме людина є його невіддільним живим носієм. До вказаного виду інвестування належать витрати на відпочинок (рекреацію), профілактику захворювань, медичне обслуговування тощо. Незадоволені рекреаційні потреби згубно впливають на фізіологічний та психоемоційний стан людини, що неминуче відображається на повсякденно виконуваній роботі, призводячи до зниження продуктивності праці та зменшення обсягів виробництва. Тому, розвиток рекреаційної сфери – є однією з основних умов забезпечення соціально-економічного зростання України, що відновлює матеріально-технічну базу для регенерації людського капіталу в умовах посилення глобалізаційних процесів. Сучасні умови функціонування національних економік у XXI столітті, яке характеризується різноспрямованою динамікою у розвитку інфраструктури рекреації (зв'язок, транспорт, сфера послуг, збільшення різноманіття сфери розваг тощо), вимагає нагальної локалізації зусиль у цій площині. З одного боку, це сприяє постійному

зростанню попиту на рекреацію, а з іншого – рекреація стає привабливою нішею для ведення бізнесу та генератором відновлення національної економіки. Отже, актуальність наукового дослідження полягає в потребі створення умов для відновлення фізичного та психоемоційного стану населення через формування механізму державного управління, який активізує інвестиційні процеси в організаціях рекреаційної сфери.

У сучасних умовах недостатнього обсягу інвестицій держави у розвиток людського капіталу через фінансування з Державного бюджету таких сфер, як охорона здоров'я, організація дозвілля, духовний та фізичний розвиток населення, особливої актуальності набувають питання формування механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері, який сприятиме активізації інвестиційних процесів господарюючих суб'єктів, діяльність яких безпосередньо пов'язана з рекреаційною діяльністю, або дотична до неї. При цьому, нагальним є визнати, що роль держави має виявлятися як у створенні економічних стимулів та привабливих умов для ведення підприємницької діяльності у цій сфері, так і у регулюванні та моніторингу дотримання соціально-справедливих (запобігання надмірній комерціалізації прав використання наявних природних рекреаційних ресурсів, забезпечення доступності окремих форм безкоштовного відпочинку для населення) та екологічних критеріїв (дотримання екологічних стандартів природокористування з врахуванням відновлюваності та/або вичерпності природних рекреаційних ресурсів) ведення такого бізнесу. Саме на вирішення цих нагальних науково-теоретичних та прикладних завдань спрямоване дослідження Бондаренко Ю. Г.

Дисертація пов'язана з планами науково-дослідних робіт Національного університету «Львівська політехніка», зокрема з НДР кафедри менеджменту організацій «Організаційно-методичне забезпечення формування кластерної моделі розвитку регіонального туризму» (номер державної реєстрації 0113U005299). У межах цієї НДР Бондаренко Ю. Г. проведено аналіз функціонування туристичних кластерів та обґрунтовано доцільність формування кластерної моделі розвитку туризму на Львівщині, запропоновано до використання

концептуальні підходи щодо підвищення інвестиційної привабливості туристичної галузі у регіонах України і представлено практичні рекомендації до їх використання.

***Ступінь обґрунтованості та достовірності авторських наукових
положень, висновків і рекомендацій***

Достовірність та обґрунтованість зроблених дисертантом за роботою висновків і рекомендацій визначається сукупністю викладених наукових результатів і прикладних напрацювань. Форма представлення науково-прикладного здобутку Бондаренко Ю. Г. свідчить про достатню теоретичну підготовку автора та вміння працювати з науковим матеріалом. Їх виклад супроводжується критичним оглядом та посиланням на результати наукових робіт вітчизняних та закордонних науковців за обраною темою. Використано у роботі значний масив даних за темою дисертації, у т. ч. офіційних статистичних даних, як вітчизняних, так і закордонних, численних наукових публікацій вітчизняних та іноземних вчених, інтернет-джерел, які наведені в тексті та додатках до роботи.

Ознайомлення зі змістом роботи дозволяє стверджувати, що мету дослідження – досягнуто, а завдання роботи – виконані у повному обсязі. Цьому сприяли використання фундаментальних положень загальної економічної теорії та ринкової економіки, логічна послідовність проведеного дослідження, методи статистичного та порівняльного аналізу, графічний метод, чіткість викладання матеріалу як усієї роботи, так і кожного з її трьох розділів.

У кожному з розділів та підрозділів роботи дисертант представила результати, що становлять науковий інтерес та є обґрунтованими і достовірними.

Так, зокрема, у першому розділі «Теоретичні засади дослідження механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері» - автор уточнив змістовність поняття «інвестиції» (с. 31, 32), «механізм державного управління інвестуванням» (с. 33-36), «рекреація» (с. 48-49); визначено інституційні умови формування механізму державного управління

інвестуванням в рекреаційній сфері (с. 58-63), проаналізовано зарубіжне законодавство щодо розвитку рекреаційної сфери (с. 64-67), досліджено КВЕД України та виокремлено секції, які відносяться до організацій рекреаційної сфери (с. 77-79).

У другому розділі «Аналізування сучасного стану державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері» дисертантом проаналізовано передумови та тенденції розвитку економічної діяльності у рекреаційній сфері (с. 83-107); згруповано і проаналізовано коефіцієнт використання місткості колективного проживання у Західнопоморському воєводстві, розташованому на північному заході Польщі (с. 104-107); проаналізовано інвестиційне забезпечення рекреаційної сфери в системі національної економіки України (с. 107-125); застосовано кластерний аналіз для дослідження дієвості механізму державного управління в рекреаційній сфері (с. 126-142); зіставлено інвестиції в рекреаційну сферу з масштабами діяльності окремих її складових в регіональному розрізі (с. 143-149).

У третьому розділі «Розвиток механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері» обґрунтовано інституційні умови підвищення ефективності механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері (с. 153-180); визначено подібність та відмінність видів відпочинку, який характеризує рекреацію та туризм як економічні категорії (с. 155-159); уточнено поняття «рекреаційно-туристичний продукт-послуга» (с. 159-160); на рис. 3.1. (с. 160) відображено процес формування рекреаційного туристичного продукту-послуги; блок-модель формування купівельної спроможності споживачів рекреаційно-туристичного продукту-послуги з врахуванням рівня сукупного доходу сім'ї та можливість її інвестування при тих чи інших рівних економічних умовах (с. 167-177); сформовано механізм державного управління інвестуванням на рівні державних та місцевих органів влади та механізм управління інвестиційними процесами в організаціях рекреаційної сфери (с. 176-180); стратегія активізування державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері (с. 181-200), де визначено взаємозалежність і взаємодоповнюваність учасників інвестиційного процесу в рекреаційній сфері

(с. 189-191) та розроблено матрицю «Стратегічного управління рекреаційної сфери України у розрізі її областей залежно від рекреаційного потенціалу та рівня інвестиційного забезпечення рекреаційної сфери» (с. 193-200). За використання авторських прикладних розробок, запропоновано послідовність підвищення інвестиційної привабливості рекреаційно-туристичної сфери у системі державного управління (с. 201-203) та побудовано механізм управління інвестуванням рекреаційної сфери на засадах розбудови в державі кластерних утворень і дієвого рекреаційного простору (рис. 3.8, с. 218).

Підсумком попередньо проведеного аналізу та на основі сформованих трьох механізмів, а, саме: механізм управління інвестиційними процесами в організаціях рекреаційної сфери; механізм регулювання в системі управління інвестиційними процесами; механізм формування кластеру і рекреаційного простору держави, - автор виділив та сформував удосконалений механізм державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері (рис. 3.9, с. 219-220).

Таким чином, можна зазначити, що результати наукового дослідження Бондаренко Ю. Г., представлені в дисертаційній роботі, достатньо обґрунтовані і мають наукову достовірність. Висновки за розділами та загальні висновки логічно становлять єдине ціле, а результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності органів державного і місцевого управління.

Тож, можна підтвердити, що розроблені й обґрунтовані дисертантом теоретичні положення, теоретико-методичні підходи та практичні рекомендації, а у їхній відповідності, приведені у дисертації висновки та узагальнення, у площині формування механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері – репрезентують істотне значення її доробку для розвитку базових положень економічної науки і відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Основні наукові результати дисертації

За аналізом змісту дисертаційної роботи, опублікованих Бондаренко Юлією Григорівною, наукових праць та автореферату опонованої дисертаційної роботи можна визнати, що основні наукові положення, прикладні опрацювання, висновки і пропозиції – сформовані й обґрунтовані автором самостійно та відображають особистий внесок дисертанта у розвиток такої галузі науки як економіка та управління національним господарством, і, відповідно, характеризуються достатнім рівнем наукової новизни її здобутку. Серед найбільш суттєвих наукових результатів дисертації на особливу увагу заслуговують такі:

– *розроблено* матрицю стратегічного управління рекреаційною сферою України у розрізі її областей, яку збудовано і формалізовано з урахуванням їх рекреаційного потенціалу та обсягів інвестиційного забезпечення. Вказане дало змогу автору обґрунтувати вибір напрямів розвитку цієї сфери за регіонами в якості одного зі стратегічних пріоритетів обласного розвитку в системі національного господарства (с. 194-200);

– *удосконалено* комплексну модель активізації інвестиційних процесів у формуванні рекреаційно-туристичного продукту-послуги (с. 159-161), в основі якої покладено процедури з ідентифікації наявного рекреаційного потенціалу території (вказане деталізовано у Додатку Л) та особливостей споживчої поведінки населення (для характеристики останнього використано концептуальне рівняння Дж. Кейнса). Зазначене уможливило враховувати рівень пріоритетності та життєвої необхідності витрат у площині формування платоспроможного попиту на рекреаційно-туристичний продукт-послугу (с. 167-175);

– *удосконалено* механізм державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері, при формуванні якого, на відміну від існуючих механізмів, передбачено створення сприятливого інституційного середовища (с. 61; 177; 180; 218; 219) за рахунок ущільнення взаємодії основних учасників інвестиційного процесу (владних структур; бізнесу, зокрема, організацій рекреаційної сфери; населення; громадських організацій), результатом

співпраці яких в процесі реалізації їхніх базових потреб, функцій та завдань буде підвищення інвестиційної привабливості національної рекреаційної сфери (с. 190);

– *удосконалено* організаційно-економічний підхід щодо формування стратегічних напрямів розвитку організацій рекреаційної сфери, який, на відміну від інших, передбачає, у першу чергу: утворення дієвого рекреаційного простору на облаштованих територіях в усіх областях України; розбудову рекреаційних кластерів – за умови визнання рекреаційної сфери у якості ключового пріоритету стратегічного розвитку економіки регіонів у системі державного управління (с. 215-218);

- *одержали подальший розвиток* понятійно-категоріальний апарат теорій економіки та управління національним господарством і сталого розвитку – за рахунок авторського тлумачення сутності та економічного змісту таких понять як (деталізовано на с. 31-32; 33-36; 48-49; 159-160):

- «інвестиції», яке, на відміну від існуючих визначень, наголошує на важливій ролі аксіологічних чинників формування довіри до економічної системи держави, включаючи усі її інституції, довготривалому періоді;

- «механізм державного управління інвестуванням», який розглядається як система елементів, які взаємодіють між собою за певним алгоритмом під дією невидимих мотиваційних чинників та рівня фаховості кадрів з державного управління і мають на меті активізацію інвестиційних процесів в державі;

- «рекреація», яку запропоновано розглядати з двох позицій: як послугу для населення, через процес створення комплексного рекреаційно-туристичного продукту-послуги організаціями рекреаційної сфери та галузь економіки держави як високо рентабельної сфери послуг;

- «рекреаційно-туристичний продукт-послуга», який запропоновано розглядати як поєднання результату та/або процесу праці, який виражений у матеріальному, інтелектуальному та очікуваному ефекті (наданні послуги) у рекреаційно-туристичній сфері;

- «організації рекреаційної сфери», за змістом якого визнано їх як сукупність юридичних осіб, що в процесі своєї діяльності використовують рекреаційні, туристичні ресурси та займаються діяльністю, безпосередньо пов'язаною і/або

дотичною до формування рекреаційно-туристичного продукту-послуги (с. 163-164).

Значення одержаних результатів для науки й практики

Теоретичне значення результатів роботи полягає у поглибленні наукових поглядів на розроблення, формування та впровадження у практику механізму державного управління у рекреаційній сфері, яка функціонує у нестійких умовах господарювання та у ресурсних обмеженнях.

Практична значущість дисертації обумовлена результатами впровадження авторських розробок і обґрунтувань щодо стратегічного управління розвитком рекреаційної сфери держави на засадах розбудови системоутворюючого регулятора – у діяльності Львівської обласної державної адміністрації (акт впровадження від 25.03.2019 р.), Давидівської об'єднаної територіальної громади (довідка № 790 від 26.03.2019 р.), Бібрської об'єднаної територіальної громади (довідка № 513 від 08.04.2019 р.), Громадської організації «Центр муніципального і регіонального розвитку» (акт використання від 18.03.2019 р.).

Аналіз літератури, використаної в дисертаційному дослідженні та відповідність дисертації встановленим вимогам

Основні результати дисертаційної роботи достатньою мірою висвітлені у 33 опублікованих наукових працях. У наукових фахових виданнях України опубліковано дисертантом 17 праць (з них одна стаття у виданні, яке включено до міжнародної наукометричної бази даних, а одна стаття – у періодичному виданні іншої держави), 15 тез доповідей на конференціях різного рівня.

В опублікованих автором наукових працях відображені основні концептуальні положення та прикладні результати її дисертаційної роботи. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам МОН України на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Відповідні публікації висвітлюють основні наукові положення дисертації, зокрема ті, які автор виносить на захист.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації 290 сторінок. Дисертація містить 11 таблиць та 30 рисунків, список використаних джерел із 198 найменувань та 14 додатків. Структура, обсяг і оформлення дисертації відповідають вимогам, встановленим МОН України до таких наукових робіт. Зміст автореферату у повній мірі відповідає змісту дисертації, сформульовані висновки та рекомендації висвітлюють наукові та практичні положення дисертаційної роботи.

Виклад матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує легкість і доступність їхнього сприйняття. В роботі максимально обмежено використання складнопідрядних конструкцій, які заважають однозначному трактуванню позицій автора, дисертація насичена професійною термінологією. Робота характеризується однозначністю, послідовністю й точністю викладу фактичного матеріалу.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Наголошуючи на цінності здобутків Бондаренко Ю. Г за рецензованою дисертаційною роботою, погоджуючись і визначаючи правильність більшості її аргументів і обґрунтувань, слід звернути увагу на окремі дискусійні моменти та висловити наступні критичні зауваження до роботи:

1. Автору доцільно було б виокремити, сформулювати та запропонувати до використання структуру механізму щодо перспективної організації (переформатування) рекреаційної сфери України та збільшення її привабливості у розрізі регіонів держави (с. 126-142). Зокрема, провести аналіз за рекреаційними зонами, наприклад, Карпатською, Подільською, Приазовською, Північно-Причорноморською тощо, і на цій основі запропонувати механізм щодо формування політики функціонування та розвитку рекреаційної сфери регіонів України.

2. Дисертант, розробивши й обґрунтувавши певний перелік етапів (і, відповідно, деталізувавши комплекс процедур за ними) організування в державі ефективного рекреаційного простору для кожної територіальної

громади окремо, а також визначивши змістовність даного рекреаційного простору, не виділила вказаний здобуток в якості елемента наукової новизни (пп. 3.3., с. 210-212). При цьому, бажано було б в авторському трактуванні поняття «рекреаційний простір» навести особливості реалізації його дії, багатовимірність його масштабів та характеристику.

3. Автором недостатньо уваги приділено обґрунтуванню етапів формування удосконаленого механізму державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері (у т.ч. й за різних умов функціонування національної соціально-економічної системи), що запропоновано дисертантом на рис. 3.9. (с. 219), і який, на жаль, не знайшов свого відображення у авторефераті.

4. З огляду необхідності науково-прикладного спрямування розробок за темою дослідження, що передбачено паспортом спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, за якою відбувається захист дисертації, на наш погляд, недостатньо уваги дисертантом приділено у другому розділі оцінюванню існуючих (реальних) вітчизняних інвестиційних програм та проектів, а саме: цільовим програмам розвитку у сфері рекреації за різними ознаками. У т. ч. дисертанту слід було б привести економіко-статистичні дані щодо їх результативності у ретроспективному періоді та обґрунтувати доцільність їх реалізації, зокрема, за об'єктами, учасниками їх реалізації, за ефективністю та ефектами їх впровадження тощо.

5. Доцільним також було б у пп. 1.2 «Рекреаційна сфера та засади інвестиційного забезпечення її розвитку» дисертанту привести схему – визначення місця та ролі рекреаційної сфери в системі національного господарства і, відповідно, вагомість впливу її форсованого розвитку на стійкість функціонування національної соціально-економічної системи в сучасних умовах господарювання. Бажано було б спрогнозувати ймовірну динаміку розвитку рекреаційної сфери у короткостроковому періоді.

Водночас, зазначені зауваження не знижують теоретичної та практичної цінності результатів дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку винесених на захист елементів наукової новизни.

**Висновок про відповідність роботи встановленим
вимогам МОН України**

Дисертація Бондаренко Юлії Григорівни на тему «Механізм державного управління інвестуванням в рекреаційній сфері» є самостійною завершеною науковою працею, у якій одержано науково обґрунтовані результати і забезпечено вирішення важливого з теоретичної та прикладної точок зору наукового завдання щодо розроблення теоретико-методологічної та методико-прикладної бази з удосконалення процесу впровадження механізму державного управління як необхідної складової для ефективного розвитку рекреаційної сфери національної економіки. Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами дослідження.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертаційна робота Бондаренко Ю. Г. за своїм змістом і оформленням відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 - економіка та управління національним господарством та відповідає вимогам нормативних документів МОН України, які висуваються до робіт на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (зокрема, пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами і доповненнями).

Це дає можливість сформулювати висновок про те, що автор дисертаційної роботи Бондаренко Юлія Григорівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 - економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент

В. о. завідувача кафедри економіки,
організації та управління підприємствами
Криворізького національного університету,
кандидат економічних наук, доцент

А. Ю. Шахно

Згідно з А. Ю. Шахно
в. о. проrektора з
роботи

Д. В. Бровко